

Inddragelse af kønsaspekter i risikovurderinger

Der kræves en løbende indsats for at forbedre arbejdsvilkårene for både kvinder og mænd. En »kønsneutral« tilgang til risikovurdering og risikoforebyggelse kan dog give anledning til, at de kvindelige arbejdstageres risici undervurderes eller endda helt forbigås. Når vi tænker på risici på arbejdspladsen, tænker vi oftere på mænd på arbejdspladser med høj risiko for arbejdsulykker som f.eks. byggepladser eller fiskerfartøjer, end på kvinder i sundheds- og socialektoren eller inden for nye områder såsom call centre. En nøje

undersøgelse af de faktiske arbejdsforhold viser, at både kvinder og mænd kan være udsat for betragtelige risici på arbejdspladsen. Hvis jobbene desuden gøres lettere for kvinderne, bliver de også lettere for mændene. Det er således vigtigt at inddrage kønsaspekter i risikovurderingen på arbejdspladsen, og integreringen af disse aspekter i risikovurderingen er nu et af Det Europæiske Fællesskabs mål (1). I tabellen nedenfor vises nogle eksempler på de farer og risici, der findes på kvindedominerede arbejdspladser.

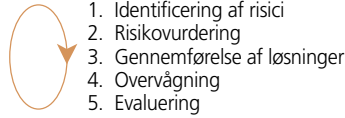
Eksempler på farer og risici på kvindedominerede arbejdspladser

Arbejdsområde	Risikofaktorer og helbredsproblemer:			
	Biologiske	Fysiske	Kemiske	Psykosociale
Sundhedssektoren	Smitsomme sygdomme, f.eks. sygdomme, der overføres via blodet eller luftvejene	Manuel håndtering og anstrengende arbejdsstillinger, ioniserende stråling	Rengørings-, steriliserings- og desinfektionsmidler, lægemidler, anæstetisegasser	»Følelsesmæssigt krævende arbejde«, skifte- og natarbejde, vold fra kunders og offentlighedens side
Børnepasning	Smitsomme sygdomme, især sygdomme, der smitter via luftvejene	Manuel håndtering, anstrengende arbejdsstillinger		»Følelsesmæssigt arbejde«
Rengøring	Smitsomme sygdomme, dermatitis	Manuel håndtering, anstrengende arbejdsstillinger, glide- og faldeulykker, våde hænder	Rengøringsmidler	Skæve arbejdstider, vold, f.eks. hvis personen arbejder alene eller på sene tidspunkter
Fødevarerfremstilling	Smitsomme sygdomme, f.eks. sygdomme, der smitter via dyr, og fra mug og skimmel, sporer, organisk støv	Gentagne bevægelser — f.eks. ved pakkearbejde eller på slagterier, knivsår, lave temperaturer, støj	Pesticidrester, steriliseringsmidler, smagstilsætninger og tilsætningsstoffer	Stress forbundet med monotont samlebåndsarbejde
Catering- og restaurationsvirksomhed	Dermatitis	Manuel håndtering, gentagne skærebevægelser, snitsår fra knive og brandsår, glide- og faldeulykker, varme, rengøringsmidler	Passiv rygning, rengøringsmidler	Stress fra hektisk arbejde, kontakt med offentligheden, vold og chikane
Tekstil og beklædning	Organisk støv	Støj, gentagne bevægelser og uhensigtsmæssige arbejdsstillinger, ulykker med nåle	Farvestoffer og andre kemiske stoffer, herunder formaldehyd i strygefri beklædning og opløsningsmidler til fjernelse af pletter, støv	Stress forbundet med monotont samlebåndsarbejde
Vaskeribranchen	Inficeret sengetøj, f.eks. på hospitaler	Manuel håndtering og anstrengende arbejdsstillinger, varme	Opløsningsmidler til rensning	Stress forbundet med monotont arbejde og højt arbejdstempo
Den keramiske sektor		Gentagne bevægelser, manuel håndtering	Glasurer, bly, silicastøv	Stress forbundet med monotont samlebåndsarbejde
»Let« forarbejdning		Gentagne bevægelser, f.eks. ved samlebåndsarbejde, uhensigtsmæssige arbejdsstillinger, manuel håndtering	Kemikalier i mikroelektronik	Stress forbundet med monotont samlebåndsarbejde
Call centre		Stemme problemer som følge af megen tale, uhensigtsmæssige arbejdsstillinger, for meget stillesiddende arbejde	Dårlig indendørs luftkvalitet	Stress forbundet med arbejde med kunder, arbejdstempo og gentaget arbejde
Uddannelse	Smitsomme sygdomme, især sygdomme, der smitter via luftvejene, mæslinger	Langvarigt stående arbejde, stemme problemer	Dårlig indendørs luftkvalitet	»Følelsesmæssigt krævende arbejde«, vold
Frisørbranchen		Anstrengende arbejdsstillinger, gentagne bevægelser, langvarigt stående arbejde, våde hænder, snitsår	Kemiske sprays, farver osv.	Stress forbundet med arbejde med kunder, højt arbejdstempo
Kontorarbejde		Gentagne bevægelser, uhensigtsmæssige arbejdsstillinger, rygmerter pga. stillesiddende arbejde	Dårlig indendørs luftkvalitet, dampe fra fotokopieringsmaskiner	Stress, f.eks. forbundet med manglende indflydelse på arbejdet, hyppige afbrydelser, monotont arbejde
Landbrug	Smitsomme sygdomme, f.eks. sygdomme, der smitter via dyr, og fra mug og skimmel, sporer, organisk støv	Manuel håndtering, anstrengende arbejdsstillinger, uegnet arbejdsudstyr og beskyttelsesbeklædning, varme, kulde, våde arbejdsforhold	Pesticider	

(1) »Tilpasning til ændringerne i arbejdslivet og i samfundet: en ny fællesskabsstrategi for sundhed og sikkerhed på arbejdspladsen, 2002-2006«. Meddelelse fra Europa-Kommissionen, KOM(2002) 118 endelig.

En model, der kan gøre risikovurdering mere kønsfølsom

Risikovurdering bør tage større hensyn til kønsaspekter, -forskelle og -uligheder. Arbejdet, dets tilrettelæggelse og det anvendte udstyr bør tilpasses til de ansatte, og ikke den anden vej rundt. Princippet er knæsat i EU-lovgivningen. Lovgivningen kræver, at arbejdsgiverne foretager risikostyring på grundlag af en risikovurdering, og denne kan inddeles i fem trin:

Nedenfor gives der forslag til, hvordan denne proces kan gøres mere kønsfølsom. Eftersom der findes kønsbestemte forskelle i en række bredere aspekter vedrørende arbejdsforhold som f.eks. sexchikane, diskrimination, deltagelse i beslutningstagningen på arbejdspladsen og uoverensstemmelse mellem arbejdsliv og privatliv, er der behov for en holistisk tilgang til risikoforebyggelse. Et andet mål er at identificere mindre synlige risici og sundhedsproblemer, som er mest almindelige for kvindelige arbejdstagere.

Nøglepunkter for kønsfølsom risikovurdering

Det er nødvendigt:

- at være positivt engageret og tage kønsaspekterne alvorligt
- at se på den faktiske arbejdssituation
- at inddrage alle de ansatte, kvinder som mænd, i alle faser
- at undgå forinden at fremsætte formodninger om, hvilke risici der er, og hvem der er i farezonen.

Trin 1: Identificering af risici.

- Inddrag f.eks. kønsaspektet ved:
- at tage højde for risici, som både forekommer i mands- og kvindedominerede job
  - at søge efter både sundhedsrisici og sikkerhedsrisici
  - på en struktureret måde at spørge både kvindelige og mandlige arbejdstagere om, hvilke problemer de har i deres arbejde
  - at undgå forinden at have formodninger om, hvad der kan være »ubetydeligt«
  - at tage hele arbejdsstyrken i betragtning, også rengøringspersonale og receptionister
  - ikke at forglemme deltidsansatte, midlertidigt ansatte eller vikariansatte og dem, der er på sygeorlov på det tidspunkt, hvor vurderingen foretages
  - at tilskynde kvinder til at indberette forhold, de mener, kan påvirke deres sikkerhed og sundhed på arbejdspladsen, samt sundhedsproblemer, der kan være relateret til arbejdet
  - at se nærmere på og spørge til bredere arbejds- og helbredsforhold.

Trin 2: Risikovurdering.

- Inddrag eksempelvis kønsaspektet ved:
- at se på det faktiske arbejde, der udføres, og den reelle arbejdssammenhæng
  - ikke at fremsætte formodninger om eksponering udelukkende på baggrund af jobbeskrivelse eller stillingsbetegnelse
  - at være forsigtig med hensyn til kønsmæssige skævheder, når risiciene inddeles i høj-, mellem- og lavrisici
  - at inddrage de kvindelige arbejdstagere i risikovurderingen til at overveje at anvende helbredskredse og risikokortlægningsmetoder. Deltagelsesbaseret ergonomi og tiltag mod stress er eksempler på sådanne metoder
  - at sikre, at de, der foretager vurderingerne, har modtaget tilstrækkelig information og uddannelse om arbejdsmiljøets kønsaspekter
  - at sikre, at de anvendte instrumenter og værktøjer til vurderingen omfatter emner, der er relevante for både de mandlige og kvindelige arbejdstagere. I modsat fald bør de tilpasses
  - at informere eventuelle eksterne vurderingsfolk om, at de skal følge en kønsfølsom tilgang, og kontrollere, at de er i stand til dette
  - at tage hensyn til kønsaspekter, når planlagte ændringers indvirkning på arbejdsmiljøet undersøges.

For stress kan det f.eks. være:

- berøringsfladen mellem hjem og arbejde, og både mænd og kvinders arbejdstider
- karriereudvikling
- chikane
- følelsesmæssige »stressfaktorer«
- uplanlagte afbrydelser og udførelse af flere opgaver samtidig.

For reproduktiv sundhed kan det f.eks. være:

- at medtage de reproduktive risici for både mænd og kvinder
- at se nærmere på alle områderne inden for reproduktiv sundhed, ikke blot graviditet.

For forstyrrelser i bevægeapparatet kan det f.eks. være:

- at se kritisk på »let arbejde«. Hvor meget statisk muskelarbejde kræves der? Indebærer jobbet stående arbejde i væsentlig grad? Hvor tunge byrder håndteres der reelt i praksis, og hvor ofte?

Trin 3: Gennemførelse af løsninger.

- Inddrag eksempelvis kønsaspektet ved:
- at forsøge at fjerne risiciene ved kilden, så arbejdspladsen er sikker og sund for alle arbejdstagerne. Dette omfatter risici for den reproduktive sundhed
  - at være opmærksom på forskellige persontyper og tilpasse arbejdet og de forebyggende foranstaltninger til arbejdstagerne. Vælg f.eks. beskyttelsesudstyr ud fra personlige behov, så det er egnet til kvinder og »ikke-gennemsnitsmennesker«
  - at inddrage de kvindelige arbejdstagere i beslutningstagningen og gennemførelsen af løsninger
  - at sikre, at både kvindelige og mandlige arbejdstagere er i besiddelse af den relevante arbejdsmiljøinformation og -uddannelse til de job, de udfører, og med hensyn til deres arbejdsvilkår og sundhedsvirkninger. Dette gælder også deltidsansatte, midlertidigt ansatte og vikariansatte.

Trin 4 og 5: Overvågning og evaluering.

- Inddrag eksempelvis kønsaspektet ved:
- at sikre, at de kvindelige arbejdstagere deltager i overvågnings- og evalueringprocesserne
  - at være bevidst om ny information om kønsrelaterede problemstillinger i relation til arbejdsmiljø.

Helbredsovervågning kan både indgå som en del af vurderingen og overvågningen:

- indfør overvågning, der er relevant for både mandlige og kvindelige arbejdstageres job
- vær forsigtig med at bestemme ud fra f.eks. stillingsbetegnelser, hvem der skal deltage i overvågningsaktiviteterne.

Ulykkesfortegnelse er en vigtig del af både risikovurdering og -overvågning:

- tilskynd til at registrere problemstillinger i relation til arbejdsmiljø samt ulykker.

Generelle foranstaltninger til fremme af hensyntagen til kønsaspekter i arbejdsmiljøstyring:

- at evaluere sikkerhedspolitikker, idet der specifikt fokuseres på mainstreaming af kønnene og på relevante mål og procedurer
- at forsøge at sikre, at både de anvendte interne og eksterne bedriftsundhedstjenester vil følge en tilgang, der tager hensyn til kønsaspektet
- at sørge for relevant uddannelse og information om kønsaspekterne ved arbejdsmiljørisici til risikovurderingsfolk, ledere og tilsynsførende, fagforeningsrepræsentanter, sikkerhedsudvalg osv.
- at inddrage arbejdsmiljøet i alle arbejdspladsens ligestillingsaktioner, herunder ligestillingsplaner
- at finde måder, hvorpå flere kvinder kan tilskyndes til at deltage i sikkerhedsudvalgsarbejde. Afholdes møderne f.eks. på tidspunkter, hvor kvinder kan deltage?

Yderligere oplysninger

Agenturets rapport *Gender issues in safety and health at work — A review* giver yderligere oplysninger om kvindelige arbejdstageres risici samt om forebyggelse heraf. Rapporten er tilgængelig på:

<http://agency.osha.eu.int/publications/reports/209/en/index.htm>

Faktablad nr. 42, der indeholder et sammendrag af rapporten, er tilgængelig på: <http://agency.osha.eu.int/publications/factsheets/>

Agenturets websted har et specielt afsnit med links til yderligere oplysninger om kvinder og arbejdsmiljø på: <http://gender.osha.eu.int>

Agenturets websted indeholder også andre ressourcer, der vedrører »typiske« kvindelige job, herunder ressourcer om forebyggelse af forstyrrelser i bevægeapparatet, stress og risici for arbejdstagere i sundhedssektoren.